

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 7 կոպեկով:
Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ:
Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ»:
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak»:

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն):
Յայտարարութիւն ընդունւում է ամեն լրջօրով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1893 ԹԻԱԿԱՆԻՆ

ՄՇԱԿ

21-ՐԻ ՏԱՐԻ

21-ՐԻ ՏԱՐԻ

ԴՐԱՎԱՆԵԱՆ ԵՒ ԲԱՂԱՔԱՆ ԼՐԱԿԻՐ

Կը հրատարակի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրոքուրատուրով: Մինք ստանում ենք սեփա
կան ՀԵՌԱՎԱՆԻՆԻ:
«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսականը՝ 9 ռ., ինն և ութ ամսա
կանը՝ 8 ռ., եօթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ.,
երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ., մի ամսականը՝ 1 ռուբլի:
Գրվել «ՄՇԱԿ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Խմբագրատան և Խմբագրատան փողոցների սակրա
նուս, Թաւմաշիի տանը): Կարող է ընդունալ նաեւ Թիֆլիսի քաղաքներից «ՄՇԱԿ» գրվելու համար պէտք է
գրիմը հետեւեալ հասցեով: ТИФЛИСЪ. Редакция «Мшакъ», իսկ արտասահմանից՝ Tiflis,
Rédaction du journal armenien «MSCHAK». Յայտարարութիւններ ընդունւում են թէ հայերէն,
թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով: Բառեր վճարւում է 2 կոպեկ: «Մշակ» անունը երեսի
վրա մասնաւոր յայտարարութիւններ չեն տպագրւում, այլ տպագրւում են միայն լրագրի մէջ:
Յայտարարութիւնները, մասնաւորապէս՝ և պաշտօնական հաստատութիւնների յայտարարութիւնն
րը, որոնց համար կրկնակի է վճարւում: Մասնաւորապէս տպագրւում առաջին երեսի վրա արժէ 4
րուբլի, իսկ չորս րուբլի երեսի վրա՝ 2 ռուբլի:

Խմբագիր-հրատարակող ԳԻՐԳՈՐ ԱՐՄԵՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հողի հարցը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայոց
ներկայացուցիչները, իմ պատասխանը. Նամակ Ա.
Խաղաղութիւնը. Նամակ Ներքին-Արտաքին. Նամակ
Խաղաղութիւնը. Ներքին լուրեր.—ԱՐՔԱՐԻՆ ՏԵՍՈՒ
ԹԻՒՆ. Մուսուլման ֆրանսիական հրապատուր. Սովի
նշաններ Հայաստանում. Նամակ Ամերիկայից.—
ՀԵՌԱՎԱՆԻՆԻ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱ
ՍԻՐԱԿԱՆ. Եկեղեցական դասակարգը:

ՀՈՂԻ ՀԱՐՑԸ

VI

Տարեկան ընթացքում քաղաքացի մա
մուլի միջոցով գիւղացիներին, թէ նրանք
պէտք է հողը սիրեն, պէտք է հաստատա
րիւմ մնան երկրագործական պարագայումընդ
չը պանդխտեն այլ և այլ առևտրական և
գործարանական քաղաքները, սակայն այդ
բոլորը ի՞նչ կօգնէ, եթէ ձեր քաղաքներով
հանդամանքները չէք կարող փոխել. հանա
գումանքներ՝ որոնք և ստիպում են գիւղա
ցուն անդադար պանդխտել. Ահա յիշենք
կարծառաս կերպով այդ հանգամանքները,
որոնց անգործ է տասնեակ տարիների ըն
թացքում փոխել տպագրական խօսքը. նախ
ամբողջ Հայոց պատմութիւնը ընտելացրել
է հայ ամբողջ թափառական ոգուն. երկ
րորդ մեր երկրի գիւղական ազգաբնակչու
թիւնը մինչև օրս շատ էր ապահով չէ
իր անտեսութեան մէջ իր հարեան մահ
մետական ազգաբնակչութեան առաջակարգի
հալածութեան, շնորհիվ որն անդադարաբար
է գիւղացու խոտի և ցորենի դեղերը, յափշ
տակում է նրա տաւարն ու ոչխարը, քան
զուտ է նրա բանջարանոցը, կարողում է նրա
տունիկը և առհասարակ միջոց չէ տա
լիս գիւղացուն, եթէ նա ուզենայ էլ, որ և
է բարւոքում մոցնել իր մասնաւոր անտե
սութեան մէջ. երրորդ՝ հէնց որ հայ գիւ
ղական ընտանիքը բազմանում է և այդ
պատճառով հողի պահանջարկն է զգա
վում անմիջապէս ընտանիքի անդամներից
մէկին ու մէկը վերցնում է պանդխտութեան
գաւազանը, քանի որ հայ գիւղացին սովոր է
միայն ընդարձակ (էկստենզիվ) անտեսու
թիւն, և անընդունակ է սահմանափակված
(ինտենսիվ) անտեսութիւն վարելու: Նոյն
ընդարձակ հողի վրա, որտեղ գիւղացին ցո
րեն կամ գարի էր ցանում, երբ ազգաբնա
կութիւնը բազմացաւ, գիւղացին անընդու
նակ է սկսել ցանել այնպիսի բնական բեր
բեր, որոնք փաճառանոցում աւելի մեծ ար
ժէք ունենալով, հողի նոյն տարածութեան
վրա աւելի մեծ շահ էր տան, քան ցորենն
ու գարին: Սակայն եթէ նա այդ անէր
էլ—ինչ օգուտ, քանի որ երկրի մէջ պա
կաս են հաղորդակցութեան ճանապարհնե
րը և չը կարողանալով բերքը վաճառահա

նէր, գիւղացին պէտք է ստանարտու
թեամբ նայի թէ ինչպէս իր ունի
փախ իր բերքը, իսկ միւս կողմից պէտք է
կերակրել ընտանիքը, պէտք է սերմացու
պահել կամ աւելի եկող տարւոյ համար,
պէտք է արքունի հարկերը հատուցանել:
Քանի տարի շարունակ, մի երկու օրինա
կից օգուտիւր քաղաքները հայ գիւղացուն,
երբ նրան պակաս են հողերը՝ հաւաքական
ոյժերով, փողով աւելի հողեր, դարձնել այդ
հողերը համայնական սեփականու
թիւն: Սակայն իր ունի Մեր ամբողջ երկ
րում գրեթէ ոչ մի տեղ գիւղացին չունի և
զուցէ էն էլ կարող ունենալ համայնական
հողեր, ինչպէս ունեն ֆրանսիացի, բելգիացի
կամ շվեյցարացի գիւղացիք: Այնտեղ գիւ
ղերն ունեն թէ համայնական հողային սեփա
կանութիւն և թէ գիւղացին ունի անձնական
հողատիրութիւն, որը թոյլ է տալիս նրան
փարել ման անտեսութիւն: Գրանդի յայտ
նի է մանաւանդ Շվեյցարիան: Մեզ մօտ,
ընդհակառակը, չը կայ ոչ համայնական
հողատիրութիւն և շատ սակաւ է կը պա
տահէ գիւղական ազգաբնակչութեան մէջ
անձնական հողատիրութեան ձևը: Եւ եթէ
հողատիրութեան վերջին ձևն էլ լինում է,
ինչպէս օրինակ Կողը, Աշտարակ և այլ
գիւղերում, դրանք ոչ թէ ընդարձակ հո
ղեր են, որոնք կարող էին փարուցանել
համար յարմար համայնական հողեր: Դա
նայ այլ հողերի կտորներ են, որոնք յար
մար են միմիայն այգիների և բօստանների
մշակութեան համար: Իսկ մեծ մասամբ մեր
երկրի գիւղացին իսկապէս անհող է, նա
մի տեսակ կապալառու (արենդատոր) է կամ
կարածածածակ կամ արքունի հողի, որոնց
մշակում է, իր համար հունձի որոշ մասն
է ստանում, իսկ որոշ մասը տիրոջն է տա
լիս (լինի այդ կալածածակը՝ պետութիւ
նը, բեկը, մեկը, կամ փանքը):

Այդ տեսակ հանգամանքներում ինչքան
ուզում էք քաղաքացի գիւղացուն անտե
սութեան բարւոքման անհրաժեշտութիւն,
անտեսական ձևերի կատարելագործութիւն,
անտեսութեան ձևի փոփոխութիւն, երկրա
գործական կատարելագործված մեքենաների
ձեռք բերելը, և այլն...
Թէ անտեսութեան բարւոքման, թէ եր
կրագործական գործիքների կամ մեքենաների
ձեռք բերելու, թէ հաւաքական ոյժերով նոր
հողեր համայնական իրաւունքով գնելու հա
մար՝ գիւղացիներին դրամ է հարկաւոր:
Սակայն ո՞րտեղից պէտք է վերցնէ նա այդ
դրամը. վաշխառուներից,—այն ժամանակ
գիւղացիների ամբողջ ոյժը կատարելապէս կը
սպառվի վաշխառուին տուած բարդ տո
կոսների պատճառով: Իսկ գիւղական բան
կեր գոյութիւն չունեն մեքենան. չը կան

բանկեր. երկար-ժամանակեայ կրեդիտով ո
րոնցից դուրսն են փոխ առնելով՝ գիւղա
ցիները կարող լինէին թանգ մեքենաներ և
գործիքներ ձեռք բերել, կամ համայնական
իրաւունքով հողեր գնել. չը կան կարծ-ժա
մանակեայ կրեդիտ մատակարարող բանկեր,
որոնց մէջ ամենից շատ պէտք ունի մեր
գիւղացին, որպէս զի բանկանութիւն
տայ իր ընթացիկ կարիքներին, սերմեր առ
նէ, կով կամ ձի գնէ, իր տան անտեսու
թեան պակասը լրացնէ: Առ այժմ նա,
գիւղացին, զիստաւորապէս կարծ-ժամանա
կեայ կրեդիտի կարիք ունի,—և ահա նա
գիմում է գիւղի վաշխառուին ու վերջ ի
վերջը նրա ձեռքում քանդվում, աղքատա
նում է: Ահա և մի նոր պատճառ պան
դխտութեան:

Ուրեմն դուք, ձուրից նոր դուրս եկած,
ինքնահաւան քաղաքատնտես հրապարակա
գիրներ, ո՞ւմն էք քարոզում, և ի՞նչ գին
ունեն ձեր քարոզները. կամ որքան բարե
խիղճ են ձեր յարձակումները՝ քանի, քան
և հինգ տարի շարունակ գործող մամուլի
դէմ, քանի որ մի քանի տասնեակ տարի
ներում քարոզներով անհնարին է փոխել դա
րեւոր հանդամանքները, արմատական պատ
ճառները, որոնց շնորհիվ գիւղացին չէ կարող
կատարելապէս կապվել հողի հետ. և հէնց որ
նա տեսնում է, կամ լսում է (զուցէ և սխա
լեցնում են նրան), թէ այս ինչ քաղաքում
աւելի մեծ վատակ կայ, քան այն վա
տակը, որ նա տանում է իր հողի մշակու
թիւնից,—նա իսկոյն թողնում է տուն ու
տեղը և այնտեղ է վազում՝ Թիֆլիս, Երե
ւան, Բաքու, Բաթում...
Երբ մի երկրի մէջ երկրագործութիւնը
մի ապահով պարագայում է, հաստատ
հիմքերի վրա դրված է,—ինչքան էլ գե
ղեցիկ լինէին ձեր յայտնած մտքերը մեր
ժողովրդի համար հողագործութեան ան
հրաժեշտութեան մասին, այդ ձեր քարոզները
ոչինչ չեն օգնի, մինչև որ չը կերպարանա
փոխվեն հանգամանքները:

Գոնէ այնքան խիղճ ունենայիք, որ չը
մեղադրէիք ձեզանից առաջ գոյութիւն ու
նեցած մամուլը, թէ նա միայն յայտ, լոյս
էր քարոզում և ոչինչ չարեք երկրի քաղա
քատնտեսական վիճակի բարւոքման հա
մար: Նախ հետազոտեցէք գրութիւնը,
պարոններ ձեզ ուսուցի ա կան երեսա
կապողներ, և ապա գրիչը ձեռք վերցրէք
ու յանդիմանեցէք գրիչ:

Յաջորդ անգամ կաշխատենք քննել
այն պատճառները, որոնք միջոց չեն տա
լիս մեր երկրի կապողաշխատներին էլ հո
ղեր ձեռք բերելու, երկրագործութեամբ
պարանայելու, այլ ստիպում են նրանց ի
րանց կապողաշխատը զիստաւորապէս առեւ
տրական, հանքագործական, կամ գործարա
նական արդիւնաշահութեամբ զբաղեցնելու:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐՔԱՅԱՅՈՒՆՆԵՐԸ

Զուգընթաց «Պատիւ» դրաման հայոց գեղապա
նական խումբը ներկայացրեց նոյեմբերի 12-ին:
Դրամայի կարծ բովանդակութիւնը հետեւեալն է:
Դարօտներուդ մօտ ապրում է մի հարուստ
գործարանատէր Միլիւնդ անունով: Նա ունի մի
խելք, զարդացած աղջիկ՝ Լէօնօրա անունով և
մի դատարկադուլ, փչացած որդի, Կուրտ անու
նով: Գործարանում ապրում է մի բանաւոր ընտա
նիք՝ ծերունի Հէյնեկէի ընտանիքը: Միւսումն ունի
երկու աղջիկ՝ մինը մարդու տուած, իսկ միւսը
դու մի ջանի աղջիկ է, վերին աստիճանի գեղե
ցիկ, Ալմա անունով: Երեւոյն միակ տղան, երե
տասարդ Ռոբերտը՝ իբրև գործարանատիրոջ գոր
ծակատար, ապրում էր Հնդկաստանում և նոր է
վերադարձնւում տուն: Նա պարտաճանաչ երկուս

տարդի մի կատարելատիւ է: Հնդկաստանում Ռո
բերտը ծանօթութիւն է կապել միլիոնատէր կոմս
Տրաստի հետ և երկու բարեկամները միմեանց
սիրում են ջերմ սիրով: Տրաստն էլ Ռոբերտի հետ
եկել է Գերմանիա, և այդպիսով ոչ թէ միայն
ներկայ է լինում այն դրամային, որ կատարւում
է Միլիւնդի և Հէյնեկէի ընտանիքում, այլ և այդ
գրամայի զիստաւոր հերոսներից մին է դառնում:

Սանձաքակ լուրեւա Կուրտը խաբէ է միամիտ
Ալմային և արատաւորել նրան: Ռոբերտը լցված
մրեփնդութեամբ զգացմունքով՝ կամենում է
մրեփ առնել, որպէս զի ընտանիքի պատիւը վերա
կանգնի: Միլիւնդը աղկապ պատիւը վերականգնե
նելու համար տալիս է Հէյնեկէին 40 հազար մարկ:
Այդ վարմունքը աւելի է կատարեցնում Ռոբեր
տին. նա պահանջում է հօրից որ յետ տայ փո
ղը, բայց հայրը լսել անգամ չէ կամենում. Ռո
բերտը ուզում է սպանել Կուրտին, բայց կոմս
Տրաստը յետ է կանգնեցնում նրան այդ մտքից:
Վերջին անգամ Ռոբերտը գնում է Միլիւնդի մօտ,
տալիս է նրան դրամական բոլոր հաշիւները, բա
րեկամից վերցրած փողով յետ է տալիս և 40
հազար մարկ ամօթալի փրկանքը, և նրա ողու ստոր վա
րձուով է տալիս նրա և նրա ողու ստոր վա
րձուով: Եւ այն բոլորէն, երբ նա ուզում է թող
նել ոչ թէ միայն այն տունը, այլ և հայրենիքը և
փախչել հեռու երկրներ, Լէօնօրան ամբողջ ըն
տանիքի առաջ յայտնում է, որ նա սիրում է Ռո
բերտին, իր մանկութեան ընկերին, աւելացնելով,
որ եթէ ծնողները հաւատութիւն չեն տայ, նա կը
փախչի Ռոբերտի հետ: Միլիւնդը կատարած է,
լսել անգամ չէ ուզում, սակայն երբ կոմս Տրա
ստը յայտնում է, որ Ռոբերտը մի ողորմելի գոր
ծակատար է, ինչպէս կարծում է Միլիւնդը, այդ
իր Տրաստի ընկերակիցը և նոյն իսկ իր միլիոն
ների միակ ժառանգը,—այն ժամանակ Միլիւնդ,
խոնարհվելով միլիոնի առաջ, համաձայնում է
որ իր աղջիկը՝ Լէօնօրան ամուսնանայ Ռոբերտի
հետ:

Դրամով էլ վերջանում է դրաման:
Իսկապէս դա դրամայի բովանդակութիւնը չէ,
այլ հիւսուածքն է, որի վրա հիմնված է դրաման:
Նրա մէջ, բացի մեր յիշած անձինքներից, կան և
ուրիշ շատ գործող անձինք, Կեղեցիկի գծադրած
տիպեր:

Զուգընթաց «Պատիւ» այն սովորական դրա
մաներից է, որոնք ամեն օր թխւում են. դա մի
լուրջ գործած է, որը աշխատում է բեմի վրա
լուծել դանազան խնդիրներ: Նա հանդիսականի
առաջ է դնում մի կողմից այն տարբեր հասկա
ցողութիւնները, որ ունեն դանազան շրջանի և
դանազան դարգացման մարդիկ պատիւ մասին, և
միւս կողմից այն սարսափելի կուրտ, որ մղում
են միմեանց դէմ նոյն իսկ մի և նոյն ընտանիքի
անդամները, շնորհիվ իրանց գաղափարների և
հասկացողութիւնների տարբերութեան:

«Պատիւ» հասկացողութիւնների կուրտ է, կուրտ
ամբոխի է խոտիկէցիցայի մէջ, կուրտ անկիրթ
ծնողների և կրթված որդւոյ մէջ, կուրտ հարուստի
և աղքատի մէջ, վերջապէս կուրտ անարդարու
թեան և ճշմարտութեան մէջ...

Վերադառնալով մեզ իրաւունք ընթերցողների
առաջ՝ կրկին անգամ դառնալով «Պատիւ» պիէ
սայի բովանդակութեանը, մենք մի քանի խօսք
կանգնեց խաղի մասին:

Գլխաւոր դերերը Ռոբերտի, Տրաստի, Միլիւն
դի և Լէօնօրայի դերերը կատարում էին՝ պ. պ.
Արեւիկան, Պետրոսեան, Աբրահամեան և օր. Ա.
Խաչեան: Պ. Արեւիկան առաջին գործողութիւնը ա
նկի թոյլ անցկացրեց. այդ գործողութիւնում նա
դու չէր մտել դերի մէջ, իսկ երրորդ գործո
ղութիւնը, մասնաւոր՝ հօր հետ տեսարանը,
և մօր մնաս բարեկամը՝ շատ աղղու և ուժգին
կերպով խաղաց, ստանալով ծափահարութիւններ:
—Պ. Պետրոսեան կոմս Տրաստի դերը՝ խելացի
կերպով անցկացրեց: Մի-մի անգամ նա հիանալի

1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 26

էք Աստուածամոր պատկերը շուրջը խոնաված ա-
հազին բարձրութիւնը որ վշտահար դէմքով ար-
տաստքի չիմերը կաթիլաձեւերով եկել է իր
ցաւերի բողբոջը ներկայացնելու: Եթէ մենք հոգու
աչքերը ունենայինք մինը միւսից ծանր խաչեր կը
տեսնէինք դրանց ուսին: Անս բաղաժնի գաւակ-
ներով ծանրաբեռնուած այրին, որի անօգնական
մանուկները մնացել են մի պատառ հացի կա-
թօտ, նա արարապետ է, գլուխը պոյտ է գալիս՝
երբ յիշում է, որ հինգամսայ ձմեռը իր 20—25
աստիճան ցրտով այսօր կամ վաղը որպէս անկող
հիւր վրա կը համար: Իսկ տանը ոչինչ չը կայ,
բացի մի քանի քաղցած բերաններէ, որոնք
այսօր դեռ հաց են ուղում, իսկ վաղը պիտի դի-
մեն մօրը և խնդրեն տաքացնել իրանց փայտա-
ցած, սառած անդամները: Ահա մի առնայի
դէմք, թախիծը իր կապուտակ ծիւրը բոյրով է
նրա աչքերի շուրջը, կար ժամանակ որ նա ևս
միջոց ունէր ապրելու, գործ ունէր և «այսօր»
էր յորջորջուած բոլորից, բայց այսօր «գործի ոչ
կարէ, մօրաւ ամաչէ», եկել է իր ցաւը յայտ-
նելու Տիրամօրը: Բայց միթէ թիւ կայ այն
տառապաններին, որոնք չընտրաւուած են պատ-
կերը և Աւետարանի այրի կնոջ նման իր վերջին
ունեցած լուսնա դանձանակը ձգում: Անապա-
րաքի ժողովուրդը չափազանց չնորակալ է սրբա-
զան սինդիկ, որ սա չը մերժեց նրանց խնդիրը
և թող տուեց սուրբ պատկերը այստեղ բերելու:
Եւ Անապարաքի ու դաւաճի ժողովուրդը ա-
ռաւ նուէրով վերադարձրեց պատկերը՝ այստե-
ղից տարած 14,000 ռուբլոյ՝ աւելի քան 8000-ը
քաղաքին և դաւաճի հայ ընտանեացիներին:
Եւ որովհետեւ խօսքայի կոտորածից յետոյ բազ-
մացել է որբերի թիւը, կրպակները փակման և
անհասարակ հաղորդակցութեան ընդհանրան չնոր-
հով առեալական դասը ուժաւորու է եղած,
ուստի տեղին երկսեռ դպրոցներն ևս այսօր նիւ-
թական ճգնաժամի մէջ են, այդ դպրոցները ի-
րանց հոլանտու տակ արտադրած են աւելի քան
300 աշակերտներին, մեծ մասամբ չքաւորներէ,
որոնց մէջ կան բաւականաչափ աղքատ և նոյն
իսկ օրիորդներ, որոնք 3-ից մինչև 7 վերստ քա-
ղաքից հեռու գտնուած շրջակայ գիւղերից գա-
լիս են ուսանելու: Կրտսէրը որ քաղաքին հայ
ժողովուրդը խնդրաբով դիմելու է ամենապատիւ
սրբ. Տեղակալին և խնդրելու է, որ սուրբ պատ-
կերի այստեղից տարած մեծաքանակ գումարից
մի մասը բաժին հանվի տեղին դպրոցներին: Եւ
նոյն հասարակութիւնը մեծայայտ է, որ սրբ.
Տեղակալը չի մերժի օգնութիւն հասցնել չքաւոր
մանուկները կրթութեան համար: — Գաւառին
Բուժաւանձի գիւղում գտնուած է մի հոգակաւոր
աւետարան, որին ժողովուրդը «Գրիգոր անտա-
րա» է կոչում: Եւ քաղաքից տարի բազմաթիւ
մարդիկ Անապարաքից, Անապարաքից, նոյն իսկ
Քուրդիստանից և այլ տեղերից գալիս են այդտեղ
ուսնու: Այդ ուսնողները արդիւնքը յատկացրած
է տեղին հայոց դպրոցներին, բայց գիւղացիք
գրեթէ ոչինչ են հասցնում հոգաբարձութեանը և
վերջինս միայն արդիւնք է ստանում տարին մի-
երկու անգամ ուսնողներին ժամանակ ան-
ձամբ մոտ վաճառելուց: Ուսնողները արդիւնքը
կարող է հաշար բուրդից աւելի լինել, բայց
բուժաւանձիցիների անյաղ որդիքի համար դա մի
չնչին բան է: Նրանք իրանց սեփականութիւնն
են համարում Աւետարանը և եկամուտն ևս բա-
ժանում են իրանց մէջ: Եւ այդ բուժաւանձի հոգա-
ղը նրանց մէջ այնքան զօրեղ է եղել, որ այսօր
եկեղեցին խաբուել վիճակի մէջ լինելու պատ-
ճառով հրամայված է փակել: Խօսքայի ժամա-
նակ քաղաքացիք ամեն կերպ թախանձել էին, որ
Աւետարանը թող տան առ ժամանակ այստեղ բե-
րելու, բայց դիւղացիք հասկանալով, որ քաղա-
քում եղած արդիւնքը իրանց ձեռքը չի հասնի,
մերժել էին: Ամենայն արդարութիւն պահանջում
է, որ Աւետարանը տեղափոխվի քաղաք, որով
թէ ուսնողներին համար աւելի յարմարութիւն
կը լինի և թէ արդիւնքը կը ծառայէ բուն իր
նպատակին:

Զ.

ՆԱՄԱԿ ՆԵՐՈՒՆ-ԱՌՏԱՅԻՑ

Կարգացի պատուական Մշակչի լրագրի 123-րդ
համարի ներքին լուրերի բաժնում տպւած Ներ-
քին-Աւետարանի պ. գ. Սինանանցի հաղորդած
լուրը թէ, «խօսքային համաճարակի միջոցին
Մարդասիրի շրջանի բազմաթիւ հայ գիւղերի աղ-

գաւանդութեան ձեռքը չը հասնի ոչ պ. բժիշկ
Տէր-Գրիգորեանի և ոչ էլ պ. բժիշկ Վ. Արծրու-
նու խօսքայի մասին հրատարակած բրօշուրները,
մինչդեռ այդ գրքերը իրար միմեկին տպւած էին
մէջ ձեռքով և տարածելու համար»։ Ինչ վերաբե-
րում է բժիշկ Տէր-Գրիգորեանի հրատարակած
բրօշուրին մենք կ'անհրաժեշտ համարու-
կութիւն մեզ չէ ուղարկւած բաժանու, իսկ Ս.
Էջմիածնում տպւած և ամենապատիւ Տ. Տեղա-
պահ հօր կողմից Գարաշիշապի գործակալի վրա
ուղարկւած, բժիշկ պ. Զարգարեանցի և բժիշկ պ.
Վ. Արծրունու բրօշուրները գործակալի շրջաբե-
րական գրութեան համաձայն բաժանուած են իր
ժամանակին, Ծաղկաձորի հայ գիւղերի քահանա-
ներին, պատուիրելով կարգաւ, բացատրել և նրանց
անձեռն իրաւարարման վրա հակել: Պ. բժիշկ Զար-
գարեանցի բրօշուրները բաժանուած են գործակա-
լի օգնական, այժմ հանդ. Ներսէս քահանայի ձեռ-
քով իսկ պ. Վ. Արծրունու բրօշուրները բաժա-
նած են իմ իսկական ձեռքով:

Խորհուրդ կը տալիք պ. Գ. Սինանանցի. իր
հաղորդած լուրերի մասին նախ ճշգրտ տեղեկու-
թիւններ ժողովել և այնպէս հաղորդել, մինչդեռ
պ. Սինանանցի համար ներքին լուրեր չէր լինի,
եթէ անձամբ իմ տունը գար, տեղեկանար և ուր
կը ստանար մի մի օրինակ բրօշուրներ, որ և
համոզված կը լինէր, որ ժամանակին ստացվել և
բաժանվել են:

Զարգարեանցի, ինքուր իմ գրութեանս մի
անկիւն չնորհէլ ձեռ պատուական «Մշակչի» լրա-
գրից համարները միմեկին:

Ծաղկաձորի գործակալի օգնական Գրիգոր քա-
հանայ Տէր-Սարգիսեանց:

ՆԱՄԱԿ ՆԵՐՈՒՆ-ԱՌՏԱՅԻՑ

«Մշակչի» 121-րդ համարում մի յօդուածով բողբոջում է
իմ դէմ, որ ես իբր թէ «արձակել եմ նրան դեռ
չը ստանձնած ուսուցչական պաշտօնիցը: Բազում
հայոց արական դպրոցում, չարտելով առաջը մի
քանի լուրեր համապատասխան...»

Թողնելով մի կողմ գործին չը վերաբերող կէ-
տերը յիշալ յօդուածի՝ պարտք եմ համարում
ինձ դրա առիթով տալ հասարակութեանս մի քա-
նի դրացարտութիւններ: Մեր անցեալ տարվայ ու-
սուցչիներից մէկը, որի ձեռքին էին մասամբ և
գեղարարութեան դասերը, հրաժարուած է իր պաշ-
տօնից օգոստոսի վերջին, թողնելով դպրոցը ա-
նել վիճակի մէջ: Կամենայով գեղարարութեան և
գեղարարութեան դասերը կենսաբանական մի մարդու
ձեռքին՝ ես և իմ խնդրեով իմ պաշտօնակիցները
դիմում ենք մեր ծանօթներին, որ դպրոցի համար
առաջարկեն մի մասնագէտ գեղարար և գծագիր
ուսուցիչ, որը մի և նոյն ժամանակ վարէ և վե-
րակացութեան պաշտօն: Տարաբաղդաբար մեր
աշխատութիւնը և երկար որոնումները մնացին
առանց գործնական հետեւների: Թէ և ճշմարիտ է
ցանկացողներ այդ պաշտօնի համար շատերը
կային, բայց գրեթէ ամենքը՝ առաւել կամ պա-
կաս տարբերութեամբ՝ թող էին վայելչագրու-
թեան մէջ: Ուստի ճարտաստակ դիմեցինք պ.
Մարգարէ Տէր-Սարգիսեանցին, որ նա առաջարկէ
մեզ մի լաւ գեղագիր ուսուցիչ: 21 դասով, տա-
րեկան 675 ռ. առնելով, հաշուելով առնելով հոկ-
տեմբերի 1-ից: Պ. Տէր-Սարգիսեանցի առաջարկու-
թեամբ՝ յիշեալ Տէր-Սարգիսեանցի ճանապարհ-
վում է Երևանից և հոկտեմբերի 8-ին մտնելով
Բազում՝ դալին է դպրոց և ինձ ներկայանում: Մի
շարք հարցմանց՝ թէ ինչպէս է ձեռ գրութիւնը
հայերէնից և ռուսերէնից՝ թէ այդ առարկայից
պարագել էք թէ ոչ և թէ վերջապէս ծանօթ էք
արդեօք այդ առարկայի դաստանդման եղանա-
կին թէ ոչ—պատասխանում է թէ՛ հայերէն գրու-
թիւնը միջակ է, ռուսերէնը թող, իսկ այդ ա-
ռարկայից թէ և պարագել եմ, բայց հետեւելու
եմ պ. Տէր-Սարգիսեանցի գեղարարութեան օրինա-
կին: Կարծելով որ պարտքը համապատասխան է ու-
ղում բանեցնել իմ պատասխանի մէջ—փորձեցի
առաջը դնել մի շորս տողանի տեսքով, որ մի
բան գրէ հայերէնից և ռուսերէնից: Բայց որքան
մեծ եղաւ դարձանք և մի և նոյն ժամանակ
դարձրիմ, երբ տեսնաւ ես և իմ պաշտօնակից-
ները, որ նա ծանօթ չէ միանգամայն Տէր-Սար-

գաւանցի գրութեան եղանակին և դժուարանում
է գրել շորս տողի մէջ. իսկ դասերի ձեւակերպու-
թիւնը, համալսարանի և ուղղութիւնը այնքան
տեղեղ, որ ես արդար դայրութիւն յանդիմանում
եմ և ստում, որ եթէ գրութեան մէջ այդպէս
թող էք, ապա ինչու յանձն առաք այդ պաշ-
տօնը, չէ որ յայտնված էր, որ մեզ հարկաւոր
է լաւ գեղագիր ուսուցիչ. իսկ դուք հասարակ
գրել անգամ չը գիտէք և գեղարարութեան կանոն-
ները ամենակն անգիտութիւն չունէք... Դրանից
յետոյ առաջարկեցի գրել ռուսերէնից մի քան,
երևակայեցէք ձեզ, որքան տեղեղ էր հայերէն
գրութիւնը, կրկնապատիկ տեղեղ էր նրա ուսու-
նէնքը. բայց անկանոն գրելուց՝ թող էք տալիս
իրան այնպիսի կոպտ սխալներ, որ ներքին չէ
մինչև անգամ մեր երկրորդ բաժանման աշակեր-
տին, գրել էր ընդամենը երկու բառ—«ОГЬ ПА-
МАГАЕТ»—և այդ երկու բառի մէջ արել էր երեք
կոպտ սխալ: Համարիտ է կան ուսուցիչներ, ո-
րոնք եթէ լաւ գեղագիր չեն, բայց գոնէ
գրում են անսխալ և ծանօթ են դաստանդման
եղանակին, բայց մեր պարոն ուսուցիչը, ինչպէս
փորձը ցույց տուեց, գրել էր այն ամեն բանից,
ինչ որ պահանջվում է գեղարարութեան ուսուց-
չից,—այսինքն գրութիւնը վատ, անծանօթ դա-
ստանդտեան եղանակին և—որ դարձանալին է
և ցաւալին—անգրագէտ գրութեան մէջ, և ապա
ուրեմն մնասալար դպրոցի համար:

Վերջինիս ընթերցողը կարող է տեսնել, որ
ես չնոր և չը լաված պայմաններ չեմ դրել ա-
ռաջը, ինչպէս պարտք յայտնում է իր յօդուա-
ծում, այլ ասել եմ այն, ինչ որ պահանջվում է
ամեն մի գեղարարութեան ուսուցչից: Եթէ պա-
րտը կիսով չափ բաւականութիւն տար մեզ, ես
նրան գրկաբաց կընդունէի, նա մասնաւոր, որ
ուսման առաջին ամիսն անցել էր և ես էլ յոգ-
նել էի միանգամայն երկար որոնումներ անելուց:
Դրանից յետոյ մնում էր ինձ առաջարկել նրան,
որ հրաժարվի այդ առարկայից: Այս ամենը ա-
նի-պարտեղ յետոյ՝ պ. Տէր-Սարգիսեանց
իմ և մի քանի ուսուցիչների ներկայութեամբ ա-
սում է. «Գալով իմ թուրքիւնը գեղարարու-
թեան մէջ՝ ես այսօրվայից հրաժարում եմ այդ
առարկայից, եթէ մինչև անգամ ստիպել էլ—
յանձն չեմ առնի. կարող եմ մինչև անգամ հրա-
ժարական գրաւոր տալ ձեզ, որովհետեւ չեմ
ցանկանալ, որ ես աշակերտներին և ուսուցիչնե-
րին մէջ արձամարանքի առարկայ դառնամ... Բայց
մի և նոյն ժամանակ խնդրում եմ ձեզ, որ գե-
ղարարութեան դասերը փոխել թուրքաբանութեան
դասերի հետ», այդ անկարելի է, ասեցի, և ձեռ
կողմից դա առնուածն անմիտ առաջարկութիւն
է: Նրբ նրան առաջարկում եմ ստանալ ճանա-
պարտական և վերադառնալ հայրենիք կամ մնալ
Բազում մի օր և է պաշտօնում—նա հրաժարում
է և մի և նոյն ժամանակ խնդրում, որ ես առա-
ջարկեմ նրան ուսուցիչ որ և է գիւղի համար,
սակելով թէ Բազում ուսումնարանը իմ տեղը
չէ...

Դիմում եմ մի քանի տեղ, բայց չէ անողվում՝
տեղերը բռնված լինելու պատճառով: Վերջապէս
առաջարկում եմ հայոց լեզուի դասեր Բազում
մասնաւոր դպրոցում, խոստանալով նրան ուրիշ
մասնաւոր դասեր ևս գտնելու, դարձեալ չէ յո-
ժարում: Մի երկու օրից յետոյ ստանում եմ
նրանից մի գրութիւն, որով պահանջում է ինձ
նից կամ դասերի փոփոխութիւն կամ դրամական
բաւականութիւն: Գալոցի շահերը ի նկատի առ-
նելով՝ ես բարեք համարեցի տալ նրան 50
լուրի ճանապարհածախ և երկաթուղու արտօ-
նեալ տոմսի Բազումից մինչև Թիֆլիս: Թիֆլիս
գումարը ստանում է ինձնից և Բազումից հեռա-
նում: Այս բոլորից ընթերցողը կարող է եզրա-
կացնել, որ ես պարտնի դեմ անձնական ոչինչ
չեմ ունեցել և իմ վարմունքը դպրոցի շահերի
նկատմամբ միանգամայն արդարացի եմ գտնում:

Տեսուչ դպրոցի՝ Ա. Գալստեան

ՆԵՐՈՒՆ ԼՈՒՆԵՐ

«Մշակչի» ներքին 131-որդ համարը, թէ նիւ-
թերի և թէ յայտնարութիւնների առարկութեան
պատճառով վիճի քերական քաղցած է հրատա-
րակվում:

Կ. Պալաք գրում են մեզ, որ նոյեմբերի 4-ին
գիշերը վախճանվեց խօսքի արքայականութիւն
Բէյ: Հանգուցալի մարմինը նոյն գիշերը փոխա-

դրվել է Բերայի ս. Երրորդութեան եկեղեցին:
ԱՌԱՎԱՐԱՆԱՔԻ մեզ գրում են. «Հայրը սկսել է
թանգանալ մեզ մօտ: Փոճան արժէ 3 1/2 կօպէկ
և շատ էլ մաքուր հաց չէ: Տեղական ալիւրի
պոլսն արժէ 1 ռուբլի 20 կօպէկ, իսկ չօրացեա-
լինը՝ մինչև 1 ռուբլի 60 կօպէկ: Արդեն լուրեր
են համարում մեզ օրերով քաղցած մնացող մի
քանի չքաւոր ընտանիքների ժապիւր Գեռ բաղը է
որ եղանակը շատ ցուրտ չէ և այս պահանք
ձիւնն ուղայաւ: Բայց երբ ընտելիւնը կը ծածկվի
սպիտակ սառնով, այն ժամանակ չքաւոր մարդ-
կանց գրութիւնը աւելի էլ դժուար կը լինի:
Հայի թանգութիւն և վառելիքի բացակայու-
թիւն, ահա ինչ աղաքայ է սպասում չքաւոր
մարդուն ներկայ ձմեռվայ ընթացքում»:

Թաւրիզից ստացած մեր մի մասնաւոր նամակից
տեղեկանում ենք, որ հոկտեմբերի 25-ին այդ քա-
ղաքի լեւալա թաղի հայոց եկեղեցում հոգեհոգ-
գիտ կատարվեց Թափալէ Պատկանանի յիշա-
տակին: Թաւրիզեանակ հայերը այդ առիթով
միջոց ունեցան առաջին անգամ լսել Էջմիածնից
նոր ուղարկած առաջնորդական տեղապահ Խա-
չատուր Ժայրազէս վարդապետի քարոզը: Նամա-
կագիրն ասում է, որ ծերունու քարոզը շատ էլ
լաւ ապարդուութիւն չը գործեց ունեւորներին վրա:
Թէ ինչ տեսակ թեմական առաջնորդ, ինչ տեսակ
վարչական մարդ կը լինի հայր-սուրբը, աւելադ-
նում է, մեր նամակագիրը՝ այդ ցույց կը տալ մօտիկ
աղաքան: Սակայն նամակագիրը մեծ յոյս չունի
որ այդ թէ և բարի, արդեւ ծերունին այնքան եռանդ
ունենայ, որ կարողանայ կառավարել մի այնպի-
սի նշանաւոր թեմ, ինչպիսին է Արարատական
թեմը, որտեղ հարկաւոր է մի եռանդուն, խիտ
վարչական, գործիքին հմուտ մի մարդ, մի հոգե-
ւորական, որը կարողանայ առաջն առնել բազ-
մաթիւ արեւելեաներին, յաղթել բազմաթիւ դժուա-
րութիւններ, ճարպիկ լինել պարսից կառավա-
րութեան հետ բանակցութիւնների մէջ:

Այս օրերս արտասահմանից վերադարձաւ Թիֆ-
լիս օրերը՝ Վարդուհի Յակոբեան, որը վեց տա-
րի արտասահմանում ուսում անցնելուց յետոյ՝
աւարտեց համալսարանական ուսումը և արժանա-
ցաւ շվեյցարական Բէրն քաղաքի համալսարանի
փիլիսոփայութեան դոկտորի աստիճանի:

Մենք լսում ենք, որ Թիֆլիսի Ներսիսեան
դպրոցի նախկին տեսուչ, պ. Յովհաննէս Սպեն-
դիարեան, այս օրերս անասնաբան Թիֆլիսում եր-
դուեալ համալսարանում օգնականի պաշտօնը:

Ղազախ գաւառի Բարվանսարայ գիւղից մեզ
խնդրում են աղագրել հետեւեալ. «Մեր գիւղա-
կան ծխական դպրոցի վարչութիւնը խորին չնոր-
հակալութիւն է յայտնում այն բոլոր անձանց,
որոնք չը խնայեցին այս տարվայ ընթացքում
նուրիւղ դպրոցին թէ հայերէն ամսագիրները, թէ
լրագիրները և թէ գրքերը: Խնդրում ենք Թիֆլիսի
հրատարակիչներին և առաջիկայ 1893 թվին
նուրիւղ մեր ուսումնարանին մի մի օրինակ ի-
րանց հրատարակած լրագիրների, ամսագիրների
և գրքերի: Մեր հացեցի այս է. Տեղ. Կարախ-
րայ (Kazax, y'bzly) в Армянское училище.»

Ղազախ գաւառից մեզ գրում են. «Ամբողջ
ամառը և հոկտեմբեր ամիսը՝ անցան երաշտ:
Բայց հոկտեմբերի վերջին օրերից, այն է ամիս
26-ից, եղանակը փոխվեց և սկսեց անձրևել:
Վերջապէս երկարգործի սիրուն բացվեց: Վարը
համարեալ վերջացած է ամեն տեղ: Ուսումնա-
րաններն էլ բացվել են արդեն մեր գաւառի բո-
լոր գիւղերում: Ուսուցիչները նոյնն են մնացել»:

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ հաղորդում են հետեւեալ տեղե-
կութիւնները. «Քաղաքին կենտրոնում կանգնած
է մի մեծ շինութիւն, որի երրորդ յարկի ընդար-
ձակ դահլիճներից միմեկն ստորգրում են մի քանի
տասնեակ երեխաներ: Սա Շուշու հայրադրական-
ների դպրոցն է: Ահա ուժ տարի է, որ այդ ու-
սումնարանը, յաղթելով դանազան դժուարու-
թիւնները պահպանում է իր դպրութիւնը: Նրա
միակ նպատակն է՝ օգնել անխոր որ և չքաւոր
մանուկներին, գէթ տարրական ուսում նրանց
մատակարարելու: Աշակերտները, նայելով իրանց
նիւթական կարողութեան, ընդունվում են կամ
ձրիապէս, կամ 3—6 ռուբլի ուսման տարեկան
վճարով: Ուժ տարվայ ընթացքում դպրոցի աշա-

կերտները մոտաւորապէս 80% կազմել են միշտ լուսաւորչական ծնողների զաւակներ (որոնց թւում կային նոյն իսկ հայ քահանաների որդիք) իսկ մնացած 20% կազմում էին թէ հայ-քողարհականների զաւակներ, թէ թուրք և թէ այլ ազգութիւնների երեխաներ: Աշակերտների թւում կան ոչ թէ միայն քաղաքացիների զաւակներ, բայց և երեխաների շատերը մօտակայ գիւղերից են գալիս յիշեալ դպրոցում դաս առնելու համար: Այս բաժնի դպրոցն ունի 70 աշակերտներ, որոնցից 61 հոգի լուսաւորչական են, իսկ 9 հոգի միայն քողարհականներ են:

«Հայրենիք» լրագիրը մի գեղեցիկ և վերին աստիճանի համակրական յօդուած է հուրիւր երիտասարդ Միքայէլ Ալաւերդեանին, որն այս տարի մեռաւ Պարսկաստանում, խօշրդիւց: Ցաւալի է շատ երիտասարդի մահը, որովհետեւ նա լաւ ապագայ էր խոստանում: Եթէ չենք օխալ վրէժնա չունենի էր: Աղքատ, առանց փողի, նա մօտ տաւ տարի առաջ գնաց Կ. Պոլիս, այնտեղից մի քանի անգամ անցնելով իր հայրենիքը, հասաւ Անգլիա, մտաւ քաղաքագիտ դպրոց, փառաւոր կերպով աւարտեց իբրեւ մասնագետ երկրագիտի և այդպիսով պատկեց իր երկար տարիների ծանր աշխատանքը: Ուսումնաւարտելով վերադարձաւ Կովկաս, մի առ ժամանակ մնաց Բաղու, և այնտեղից գնաց Պարսկաստան հանքեր հետազոտելու, և երկար չանցած՝ դո՛ւ քնաց խօշրդիւց: Նրան ճանաչողները միայնքան խոստովանում են, որ հանդուրժեալ երիտասարդը վերին աստիճանի ընդունակ էր և անկասկած իր մասնագիտութեան մէջ մեծ դործեր կը կատարէր: Մեր ընթերցողներին անցաւ չէ Կ. Ալաւերդեան: Մի քանի տարի առաջ, «Մշակի» էջերում տպագրուեց նրա «Անգլիական համակերպ» վերնագրով յօդուածները մի ամբողջ շարքը:

Սօսկուլայի «Իրաւաբանական ընկերութիւնը» հրատարակում էր մի ամսագիր «Юридический Вѣстник» անունով, առանց գրաքննութեան: Այժմ, ինչպէս լսել է «Новое Время» լրագիրը, այդ ընկերութեանը յայտնված է կառավարութեան կողմից, որ յիշեալ ամսագիրը սրանից յետոյ պետիւնական գրաքննութեան:

Նրանի փոխ-հանգաւորական կոմս Տիգրանուղէն, ինչպէս լսել են տեղական լրագիրները, նշանակված է Թիֆլիսի փոխ-հանգաւորական Տիգրանուղէն բարձրագոյն ուսում առած մարդ է, նա աւարտել է Գորպատի համալսարանը:

Պետերբուրգի նոր միտրոպոլիտ Պալլադի, Վրաստանի նախկին էկզարխը, արդէն ճանապարհ է ընկել դէպի իր պաշտօնատեղին իսկ Վրաստանի նոր էկզարխ, արքեպիսկոպոս Վաղիմիր, արդէն ճանապարհ է ընկել դէպի Պետերբուրգ, որտեղ մի քանի օր մնալուց յետոյ, գալու է Թիֆլիս:

Կ. Պոլիսի «Հայրենիք» լրագիրը մի համակրական յօդուած է նուրբէլ մեր նոր ղեկաւորահի օրերը Առաջնանին:

Ներսիսեան դպրոցի վերջին նիստում, ինչպէս հարգուում է «Արձագանքը», պ. Գեորգ Եւանգուլեան առաջարկել է, որ թղթակապու աշակերտների թիւը 17-ից հասցնուի 30-ի:

«Օրացոյցների» սեղանը արդէն սկսվեց: Այսօր մենք արդէն երկու «Օրացոյցներ» ստացանք, որոնք Թիֆլիսում են տպագրած: մինք սարկաւազ Յ. Նազարեանի կազմած, 1893 թ-ի համար, զանազան տեղեկութիւններով, գինը 20 կօպէկ, իսկ միւսը «Վոյնի օրացոյց», կազմած Մ. Չալկեանի ձեռքով, գինը 15 կօպէկ: Խորհուրդ ենք տալիս, «օրացոյցները» տպագրել աւելի լաւ թղթի վրա, քանի որ այդ գրքոյները ամբողջ մի տարի ժողովրդի ձեռքում գործածութեան մէջ պէտք է լինեն:

Մի լարելի անձն երուսաղէմից, սրանից մօտ մի ամիս առաջ գրած նամակով, ի միջի ալոց հետեւան է հարգուում: «...Երկրմաս Հայրիկի ալը համբուրական կարօսութեանցով ուստապանութեան հետ, ֆրանսիական շոգնատ մը նետուեցայ և ուղարկեցայ դէպի հրաշքների մայր-քաղաք՝ Երուսաղէմ: Տեսաւ Հայրիկը, շնորհաւորեցի: Գտայ դէպրիկ նոյնքան քաջաւորով, սրախօս, սրամիտ, սրալուր և զուարթախօս,

որքան էր, երբ զինքն՝ Վարագայ վանքին արտն հերկած առնէ տեսայ:»

«Մշակի» անցեալ 130-րդ համարում, հայր Բեդ-նազարեանի «Իմ պատասխանը» վերնագրով յօդուածում, առաջին երեսում ներքեից 21-րդ տողում, մտել է մի սխալ: Տպւած է «պարտաւորութիւնները կամաւորականներից զանազանից յետոյ», այն ինչ պէտք է լինէր, «պարտաւորականները» կամաւորականներից զանազանից յետոյ:

ԱՐՏԱԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒՐՈՒԼ ԶԻՆԱՄԱԿԱՆ ՀԻՊՈՏՈՒՆ

Արտասահմանի հայոց լրագիրները հետեւեալն են հարգուում: «Մուրուլի» մէջ Ֆրանսա հիւղատոս մը կը պահէ, որ իրօք աւելի գիտնականի մը դեր կը կատարէ՝ քան քաղաքական: Ամեն օր պեղումներ կատարել կուտայ քաղաքին շուրջը դոնուած դաշտերուն մէջ: Այս վերջերս Բարիդի գեղարուեստներու վարչութեան հետադիր մը քաշած է ուր կ'ընէ թէ Մուրուլի կողմը հողէն դուրս ճանաւ է շատ մը հին արձաններ որք մեծ արժէք ունին, ոչ միայն որովհետեւ հին ժամանակի գործեր են, այլ դի շատ նորին և կատարելագործեալ արձաններ շինուած են: Պեղումները կը շարունակէ: Հասանալիս է թէ այս կարգի յիշատակարանը մեծ լոյս պիտի տեսնուի Ասորիստանի պատմութեան վրա:

ՍՈՎԻՆԵՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Աւելի ունեցանք արդէն հարգուելու, որ էր-դումի նախագում սովի նշաններ են երեւում: Այժմ կարող ենք, Կ. Պոլիս լրագիրներից առնելով, հարգուել հետեւալ մանրամասնութիւններ: «Այս տարուան հունիսին Նիկոմիտի» ղեկավարը երկրից դժբաղդաւար իրականութիւն գտել է: ամբողջ ամառը գրեթէ բնաւ անձրեւ չը տեղալով՝ ցանկած հողատերու մեծ մասը անբեր մնացել են, որով այս տարուան հունիսը սովորականից կէսէն ալ պակաս կը կարծուի: Գլխաւորաբար կարոյ և Բասէնի հովիտները մեծ կորուստ կը կրեն: երկրագործներին շատերը հաղի կըցեր են իրենց ցանած սերով քաղել և ամենին բաղաւորները մէկին երեք հնձեր են միայն: Ժողովուրդը մեծ մտահոգութեան մէջ է, վաճառի այս տարւած հունիսը տեղական սպառման իսկ չը կրնար բաւել:

«Այժմեան գինները, որ անցեալ տարւան հունիսի ատենուան գիններէ երկուրորէն անգամ աւելի բարձր են, կարելի է քիչ մը խնայ, երբ քաղաքի մէջ կ'ընդունուի քաղաքի և շրջակայ գաւառաց միջին հարողակցութիւնը վերսկսին: Բայց ստույգ է որ այս անկումը չը կրնար երկար տևել և քիչ վերջը գինները նորէն պիտի բարձրանան:

«Բայտնի է թէ իրաց այս վիճակին մէջ դործերն ալ չեն կրնար գոհացուցիչ ըլլալ: Արմոյիք արտահանութիւնը բողբոլի դարձած է, գինները բարձրանալէն ի վեր: Բարանթիայի պատճառաւ կենդանեաց աւետարան ալ շատ դանդաղ է:

«Նոյնպէս Սերաստիայէն կը գրեն թէ քարանթիւնան մեծ քանակութեամբ է երկրին վաճառականութեան: Արմոտեաց արտահանութիւնը, որ տեղույն միակ գլխաւոր աւետարան է, վերջին երկու ամիսներուն մէջ շատ չնչին արդիւնք մը տուեր է: Այս տարուան հունիսն ալ անցեալ տարին 40% պակաս ըլլալով՝ գինները զգալի կերպիւ բարձրացեր են:

«Մարտիկայէն հասած լուրերն ալ շատ անհաւատ են: Այս տարուան երաշտութիւնը ճշշ մարիտ հարուած մը եղած է խեղճ հողագործներուն:

ՆԱՄԱԿԱ ՍՄԵՐԻԿԱՅԻՑ

Զիկադօ, 20 հոկտեմբերի
Այս երկու աւուրց մէջ Զիկադօ հարկը մը նըման չըեղապէս դարձաւ: Երբ Անհատներ նոյն չափ ջանք ըրած էին քաղաքի գեղեցկացնելու, որչափ կատարելութիւն: Մեծ վաճառատներ և հասարակաց շէնքեր մին զմիւս գերադանցել կը ջանային իրենց դարձելով: Հազարաւոր զօլարներ ծախսելուց անհաճախ անհատներու կողմէ, իսկ Կոլումբոսեան հանդիսին վարչութիւնն ծախսեց 250,000 զօլար կամ 1,000,000 ֆրանկ: Ամեն

բարձր ու խոնարհ չէիք վրա ծալ ի ծալ կը ծածանէին ամերիկեան աստեղագաղղ դրօշակներ, այլ միջադպար կառավարութեանց դրօշակաց հետ: Եւ որպէս զի գիշերային խաւարն չը ծածկէ այս ամէն չըեղութիւն ու տիւնանք, երկտարակաւ լոյսերով քաղաքին կրկնակի վալ տուին հոս ու հոս խորհրդալից բաւեր և խօսքեր ի յայտ բերելով:

Հոկտեմբերի 20-ին տեղի ունեցաւ մեծ թափուրն կամ հանդիսաւոր անցքն, որուն մասնակցեցան առաւել 80,000 (80 հազար) անձինք, որպէս կը հաւատեն պաշտօնական յայտարարութիւնը: Անցքն ճիշդ երեք ժամ տևեց: Մարդկային դեմ մէր, որ զոր մոլոր յառաջ կը խաղար իւր ափանց իսկ վրա ունենալով մարդկային թմբեր: Ամեն ջանք ի դորդ դրուած էր սոյն նշանաւոր անցքն հանել ընծայել առաւել քան մէկ միլիոն հանդիսատեսներու: Անցքին մասնակցող ամէն ընկերութիւն կամ խումբ իւր յատուկ քաջամարտ նուագախումբն ունէր, որոց առեւծ ընտիր քաջներգերուն ի ձայն յառաջ կը խաղային համաքալ: Ամէն խումբ իւր յատուկ, և ազգային դրօշակն ունէր: Այդ մասնաւոր դրօշակաց վրա կերակային ընկերութեանց նշանաբանները:

Անցքին յոյժ ուշադրաւ մասերն հետեւեալք էին, ըստ իմ դատողութեան:

Ամերիկեան նախկին վարչին հնդկներու դաւակուցք անցան իրենց վարժ նուագախումբ: Նախկին վարչինեաց այժմու քաղաքակրթ դաւակուցք կը ներկայացնէին իրենց ճարտարարուեստական դպրոցի (Industrial School) արդիւնքն: Ասոր բարձր գաւառիներու վրա կը տանէին իրենց ձեռագործներն, դերձակներ իրենց ձեռք և կարած հանդերձները, հիւսներ և ատաղձագործներ իրենց տաշած և կտրած կահ կարասիքն, դարբններ իրենց ձեռած և կտանած գործիքներն և այլն: 400 տարի առաջ զիբար պատառող վարչինեաց դաւակուցք այսօր ի նորս քրիստոնէական լուսաւորչութեան կրկնալ քաղաքացիներ և դած են: Ահա այս է Կոլումբոսի մեծ գիտելի նըշանակութիւններէն մին, քաղաքակրթիւ գլխաւորն:

Ուշադրաւ էր նաեւ վերջին քաղաքական պատեւաբանով ազատ կարգաւոր գերեաց գործախումբն: Երբեմն գերիւ այսօր ազատ ամերիկացի սևամորթք իրենց զինուորական ընտիր մարզանքով ցոյց տուին թէ ինչ մեծ կարողութիւններ և ընդունաւարութիւններ անհայն թողուած էին երբեմն, և սակայն այսօր Ամերիկեան նախնայն փոխանակ զիրենց ատող գերիներ ունենալու: Եւ ինչ որ բարեկամներ, որոնք ի պահանջը հարկին պարտաւոր են ամեն գոհաբերութիւն ընել ի պաշտպանութիւն երկրին:

Անցքին մէջ ներկայացուած էր նաեւ Կոլումբոսի նաւը, Սանթա Մարիա, Սպանիոյ կամ այժմ մեծ Կոլումբոսի մէկ մասուն հանդերձ: Տասն ձիեր իրենց ետեւն կը քաշէին Կոլումբոսի ծովափան մաս մը ուր կար Ամերիկեան հնդկներու հիւղ մը, որուն դրան քով նստած և ապշուութեամբ կը կենային բնիկ վարչներն: Սանթա Մարիան ալ իւր մէջ ունէր նաւաղներ սպանիական տարադիւրով, և անձ մը որ Կոլումբոս կը ներկայացնէ: Նաեւ կողմ մինչև ցեղերն ծածկուած էր կոնստանտնուպոլիսէ Կոլումբոս շատ բնական ու հանձնի էր:

Ամերիկեան Միութիւնն ալ ներկայացուցին: Մեծ կառքի մը վրա կար Ամերիկեան Արժուին և աստեղագաղղ դրօշակն, որոյ վրա կար լատին լեզուալ Ex pluribus Unum—ի բազմաց մի: Արժուին և դրօշակն շուրջ շարուած էին գեղանի օրիորդներ որոց իւրաքանչիւրն կը ներկայացնէր Ամերիկեան Միութեան բարոյական մասն, զոր օրինակ մին Ազատութիւն, մին Միութիւն, մին Գաւառականութիւն և այլն:

Թափորին մի նշանաւոր մասն էր Միացեալ Նահանգաց կառավարիչներու անցքն: Եւ տեսած չէի այնչափ ողբորութիւն, որչափ ցուցուեցաւ այս առթիւ: Կեցե՛ք, ծափ, ճիշ վերջ չունէին: Նըշանաւոր էր մասնաւոր մը, Մեքսիկի ցուցուած մեծ համակրանքն: Զգացմունք յոյժ բուռն էին: Այս կը ցուցնէր թէ հասարակապետական (republican) այս երկամագէսն ինչ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ: Միացեալ Նահանգաց նախագահն բացակայ էր իւր տիկնոջ մահամեծ հիւանդ ըլլալուն պատճառաւ:

Օտար պետութեանց ներկայացուցիչք թափորին չը մասնակցեցան, այլ հանդիսատես միայն եղան այս օրն:

Հոս հանդէսներու նշանաւոր հանգամանքն է

հանդարտութիւն, և կանոնաւորութիւն: Անկարգութիւնք և անտեղութիւնք տեղի չունենան, այս ընդհանուր կրթութեան վերադրելի է: Ամերիկացիք թէ և ազատ կը դատարարակուին, սակայն կը յարգեն կարգ և օրէնք, և այս է ճշմարիտ դասարակութիւն:

Մ. Մ. Մանալեան

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 11 նոյեմբերի: «Journal de St. Petersburg» լրագիրը, բանակուելով գերմանական լրագիրների հետ, յայտարարում է, թէ Ռուսաստանը ամենին դիտարկութիւն չունի սահմանափակել հայի արտահանութիւնը, չառնելով արտահանած հայի համար արտահանական մաքսահարկ, որովհետեւ այս տարւոյ բերքը այդպիսի միջոցներին դիմել չէ պահանջում: «С. Пет. Вѣст.» լրագիրը հարգուում է, որ պետական խորհրդին առաջարկութիւն է լինում՝ որ դեմադմաներ կառավարչների պաշտօններ հաստատուին Սիբիրում և Հիւսիս-Արեւմտեան Նահանգներում:

ԲԻՐԻՍԵԼ, 11 նոյեմբերի: Ասոր տեղի ունեցաւ դրամական կոնֆերանսայի բացումը:

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 12 նոյեմբերի: Այս օրերս պետական խորհրդի ընդհանուր նիստում կը քննվեն այն օրինագիւրը, որոնք վերաբերում են նաւթի, արագի և սպիրտի ակցիւր շատացնելուն:

ՎՕՐՈՆԵԹ, 12 նոյեմբերի: Նովոխոպլովսկում, խարկովի դատաւարական պալատը նոյեմբերի 5-ին և 6-ին քննեց Մակարովկա գիւղի 38 գիւղացիների դործը, որոնք մեղադրուում են սանիտարական միջոցներին դիմադրելու համար: Պալատը արդարացրեց 11 մարդիկ և մի քանի ձեռնարկներ, որոնք մեղադրուում էին գողութեւ համար, մնացած մեղադրուները դատաւարութեւն են բանտարկութեան 4 ամիսը մինչև մի տարի ժամանակով:

ԲԵՐԼԻՆ, 12 նոյեմբերի: Կոմս Կապրիլի, պաշտպանելով զինուորական օրինագիւրը, ասեց որ դործ վերաբերում է այն հարցերին, որոնք կապ ունեն Գերմանիայի ապագայի հետ: «Գերմանիան, ասեց կանցելը, երբեք չի մղի ոչ յարձակողական, ոչ պաշտպանողական պատերազմ: Ապա կոմս Կապրիլի պաշտոնացնում էր, որ Գերմանիան 1870 թ-ին Ֆրանսիային պատերազմի չէ կոչել և իշխան Բիսմարկ չէ կեղծել խմբի հետագիւրը: «Ռուսաց Կայսրի անձնաւորութիւնը—աւելացրեց կանցելը, ամենալաւ դրամական է խաղաղութեան համար: Ռուսաստանի զինուորական զարդացումը երկու չէ ներշնչում, բայց կարող է վտանգաւոր լինել: Գերմանիան պէտք է իր վրա առնի գլխաւոր լուծը երեքսկետեան դաշնակցութեան մէջ և պատրաստ պիտի լինի պատերազմի համար երկու կողմից»:

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 12 նոյեմբերի: «Journal de St. Petersburg» լրագիրը հաստատում է այն լուրը, որ գնեւալ վերջեր նշանակված է գերմանական զեպան Պետերբուրգում, և ասում է, որ մեզ մօտ նոյնքան անկեղծ և միաբերան ողջունում են այս նոր նշանակվողին, որքան ցատում են գնեւալ Շելլինգի հրաժարականի մասին:

ԲԵՐԼԻՆ, 12 նոյեմբերի: Մեծ իշխան Սերգեյ Ալեքսանդրովի իր ամուսնու հետ ուղևորվելին Ֆոլգատուն:

ՊԱՐԻՉ, 12 նոյեմբերի: Առևտրի միջնորդը ընդունեց վաճառականներին մի պատգամաւորութիւն, որը եկել էր խնդրելու, որպէս զի կառավարութիւնն աշխատէ, որ Ռուսաստանը աւելի իրական հովանաւորութիւն ցոյց տայ Ֆրանսիական գործարանական նշաններին և քաջանի մի քանի ապրանքների մաքսահարկը:

ԼՕՆԻՈՆ, 12 նոյեմբերի: Մեծ իշխան Սերգեյ Ալեքսանդրովի և Մեծ իշխանուհի Նելլապետա Ֆեոդորովնա ժամանեցին Վինդզոր, որպէս զի այցելելն թագուհի Վիկտորիային: Նրանց դիմաւորեցին պրինց և պրինցես Բատտենբերգերը, կայսրանու կանգնած էր պատուաւոր պահակ երաժշտական խումբ: Շարաթ օր Նոյա Բարձրութիւնները կայցելեն Խելսբուրգի դքսին և դքսուհուն:

Խմբագիր-Հրատարակող ԳԻՐԳՈՐ ԱՐՄԻՐՈՆԻ

ՏԱՍՆՈՒՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

20-25

9-10 (7)

ԻԶԳՈՒՀԱՅԵՔ ԿԻՂԾՈՒՄՆԵՐԻՅ!
 ՀԻՊԵՐՆԱԿԱՆ
 ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՈՂԵԱՆ ՍԱՊՈՆ
 Գ. Ֆ. ԻՌԻԴԵՍՈ
 պրովիդորի:
 ողնչացնում է երեսի դեղին բծեր, մաշ-
 քում է արևից այրվածք, ողնչացնում է
 պոկվածներ և թրախը: Առաջարկվում է
 որպես տուաչեաի անուշահոտ սապոն
 բարձր տեսակի:
 Գլխը կտորի համար 50 կօպ., 1/2 կտոր՝
 30 կ.: Ծախվում է բոլոր դեղատնային
 մագաղաններում և դեղատներում:
 Գլխուր պահանա ամբողջ Ռուսաստա-
 նի համար Կ. Ի. Ֆերբեյի մօտ ՄՕՍԿՎԱ-
 ՅՈՒՄ: Դէպօ ՌԻՖԼԻՍՈՒՄ. Գեղադոր-
 ապր. Վովկ. Ընկ. պահանասում, Ծորինովի,
 Պապովի և Ալմուրովի դեղատներում:
 № 126 3—12 (շ.)

2011 111111
 ЯИЧНОЕ НУМЕРНОЕ МЫЛО. ВЪСОВОЕ ЯИЧНОЕ МЫЛО.

ЯИЧНОЕ МЫЛО
 111111
 ЯИЧНОЕ МЫЛО

МЫЛО ЯИЧНОЕ
 ГЛИЦЕРИНОВОЕ
 ЯИЧНОЕ МЫЛО

111111
 111111